בא ב

א. בצאת ישראל ממצרים, מצינו ב־קרא שנקראו אז בתואר חדש — „צב־אות", כמ"ש בפרשתנו „כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצ־רים"[1], „ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים"[2], „ויהי[3] בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם" (וכן כתיב בפ' הקודמת[4] „והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים").

וע"פ הידוע שבעת יציאת מצרים נע־שו ישראל לגוי ועם בפני עצמו, כמ"ש[5] „לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", נראה לומר טעם הדבר, כי שם זה („צבאות") מדגיש (לא רק מעלה פרטית בבני יש־ראל, אלא) דבר עיקרי במהותו של עם ישראל.

ב. ויש לבאר זה בהקדם ביאור שם „צבאות" שהוא אחד משמותיו של ה־קב"ה, ומחלוקת[6] בדבר, דהת"ק בברייתא[7] ס"ל ד„צבאות" הוי בכלל השמות שאינם נמחקים, ו„ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל[8] שנאמר והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים"[9].

פלוגתא זו מצינו גם במס' סופרים[10], ושם הלשון „רבי יוסי אומר צבאות חול", ובהמשך לזה „אמר ר"ש בן אלעזר של בית אגודה היו כותבין בירושלים והיו מוחקין צבאות שהיו נוהגין בו חול שנאמר[11] ופקדו שרי צבאות בראש העם". ובאבות דר' נתן[12] מפורש הוא בדברי ר' יוסי עצמו — „אמר ר' יוסי חלקנו על צבאות שנאמר ופקדו שרי צבאות בראש העם". ועד"ז איתא ב־ירושלמי[13] „תני ר' יוסי אומר של בית חגירה כותבנים אומנים היו בירושלים היו מוחקין צבאות שכן הוא שם חול במקום אחר ופקדו שרי צבאות בראש העם".

ויש להבין טעם החילוקים בדברי ר' יוסי, שבש"ס דידן הביא ראי' לשיטתו (שצבאות אינו מהשמות שאינם נמחקין) מזה שהוא שמם של בנ"י „שנאמר והוצאתי את צבאותי גו'", ובמס' סופרים ובאדר"נ (וכן בירושלמי) הובא הכתוב „ופקדו שרי צבאות בראש העם".

גם צריך ביאור מש"כ בש"ס דידן „שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל"

---

1) יב, יז.
2) שם, מא.
3) שם, נא.
4) וארא ז, ד (ראה לקמן בפנים). וראה שם ו, כו.
5) ואתחנן ד, לד.
6) שבועות לה, ב.
7) וכן לסתמא דברייתא שם, ע"א.
8) ברי"ף וראש (סכ"ג) „לפי שלא נקרא הקב"ה צבאות אלא על שם צבאות ישראל".
9) וממשיך בגמ' „אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי" (וכ"ה גירסת הר"ח הרי"ף ורב האי גאון (הובא בס' האשכול הל' ס"ת סי"ז). ובכמה גי' [בה"ג (הובא בדברי רב האי גאון שם, שזהו טעם הרס"ג שלא הזכיר צבאות בכלל השמות שאינן נמחקין). רא"ש שבועות שם. ובחי' הרשב"א כ' ש„כך גירסת כל הספרים שלפנינו". וראה גם ר"ן שם] אמר שמואל הלכה כרבי יוסי.
10) רפ"ד. נסמן עה"ג בגמ' וכן האדר"נ דל־קמן.
11) שופטים, כ, ט.
12) פל"ד, ב.
13) מגילה פ"א ה"ט קרוב לסופה.

– הרי אפילו אם צבאות קאי על צבא השמים (מלאכים וכיו"ב)[14], אינו שם קדוש של הקב"ה?

ג. ונראה לומר שהבבלי ומס' סופרים (וירושלמי) חלוקים בשיטת ר"י בגדר שם „צבאות":

במס' סופרים הלשון היא – „רבי יוסי אומר צבאות חול", היינו שלדעת ר"י אינו שם של הקב"ה כלל, ובלשון „ה' צבאות" (וכיו"ב), אין תיבת „צבאות" תואר של הקב"ה, אלא ע"ד הנאמר[15] „ה' אלקי הצבאות":

ואילו להבבלי, ששם הלשון ש„צבאות כולו נמחק" (ולא „חול"), שיטת ר"י אינה ש„צבאות" הוא חול ממש, אלא שלא חלה עליו קדושה להעשות כשם שאינו נמחק, אבל מ"מ הוא תואר של הקב"ה, כמו „הגדול הגבור כו' חנון ורחום וכו'", הנקראים בברייתא[16] „שמות שנמחקין", היינו שהם שמות של הקב"ה אלא שאין בהם קדושה[17] והם נמחקין[18].

וזהו גם טעם החילוק בין הכתובים שהובאו בש"ס דידן ובמס' סופרים (וירושלמי):

במס' סופרים (וירושלמי) מביא ראי' שהוא חול, ולכן נקט כתוב שבו התואר צבאות לא קאי על הקב"ה כלל, אלא חול ממש, „ופקדו שרי צבאות בראש העם":

ואילו בגמ' דידן כוונת ר' יוסי היא שאף שהוא כינוי להקב"ה מ"מ אינו משמות הקדושים שאינם נמחקין, לפי „שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל", שאין הכוונה (כשטחיות הלשון) שצבאות קאי רק על בני ישראל ולא על הקב"ה (דאז הול"ל „שלא נקראו צבאות אלא ישראל"), אלא דזה שהקב"ה נקרא בשם צבאות הוא כיון ש„על שם ישראל" שנקראים „צבאותי", לכן נקרא הקב"ה בשם זה[19].

ומטעם זה לא חל עליו הגדר והדין דשמות שאינם נמחקים, כי שמות אלו הקב"ה נקרא בהם מצד עצמו, ביסודם הם שמות של הקב"ה [אלא שכיון שיש לתיבות אלו גם פירוש של חול, הושאלו גם לדברי חול שבעולם (כמו „ואת אילי הארץ לקח"[20], וכן „אלקים" שמשתמשים בו על דיינים[21], וכיו"ב)[22], וכיוון שהושאלו לדברי חול אינם (אז) בגדר שמו של הקב"ה]; ואילו שם צבאות ביסודו אינו שם של הקב"ה, אלא שם של בני ישראל, אלא שמשתמשים בו ג"כ כתואר של הקב"ה.

ד. ויש לעיין בהראי' שבמס' סופרים (וירושלמי) מהכתוב „ופקדו שרי צבאות

---

14) ראה מכילתא פרשתנו שם, יז. אבות דר"נ נו"ב פמ"ד. ראב"ע וארא שם.

15) הושע יב, ו. עמוס ג, יג. ועוד.

16) שבועות שם, סע"א.

17) וראה לשון הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ה: שאר הכינויין שמשבחין בהן את הקב"ה כגון חנון כו' הרי הן כשאר כתבי הקדש ומותר למוחקן.

18) ונפק"מ לדינא אולי י"ל ע"ד מ"ש אדה"ז בשו"ע או"ח ספ"ה ס"ג לגבי שמות המיוחדין להקב"ה שבלשון חול, שחל עליהם איסור ביזוי השם וכו'. ועצ"ע.

19) ויש לומר שלכן דייק ר"י בבבלי להביא הכתוב דפ' וארא שבו נאמר „צבאותי", ולא הכתוב „צבאות ה'" דפרשתנו, כי „צבאותי" מדגיש יותר היות בנ"י מיוחדים לו (ולהעיר מלקו"ת במדבר ט, ג).

20) יחזקאל יז, יג (הובא בפרש"י בשלח טו, יא. ויקרא ה, טו).

21) משפטים כב, ח. שם, כז. ועוד. וראה פרש"י בראשית ו, ב. ועוד.

22) ראה מו"נ ח"א פס"א. פרדס שער (יט) שם בן ד' פ"א.

בראש העם" – והרי גם השמות א־ל אלקים ועוד הם לשון חול במקום אחר, כנ"ל (כמו „ואת אילי הארץ לקח", „צדקתך כהררי א־ל"[23], „אלקים לא תקלל"[24], ולמה הראי' ששם צבאות נקרא חול במקום אחר הוי הטעם שכאשר קוראין אותו בו ית' הוא נמחק ואינו שם קדוש[25].

ונ"ל שלכו"ע אין הכתובים הללו (שהובאו ראי' לשיטת ר' יוסי) היסוד לשיטתו, והובאו כדי לבאר דבר נוסף, כדלקמן:

היסוד לשיטת ר' יוסי שצבאות אינו משמות הקדושים, הוא בזה שלא מצינו שם זה בתורה, וכדאיתא בגמרא[26], שהתואר „צבאות" על הקב"ה – „ה' צבאות" וכיו"ב – מצינו לראשונה בדברי הנביאים ובלשון חז"ל „מיום שברא הקב"ה את עולמו לא הי' אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות".

וס"ל לר' יוסי, דשמות של הקב"ה, צריכים לבוא לראשונה בתורה, שהיא דבר ה' ממש.

דאף שדברי הנביא הם דבר ה', „רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני"[27], מ"מ, כיון שענין הנבואה הוא מה ש„הא־ל מנבא את בני האדם"[28], שדבר ה' מתלבש בדעתו ובהשגתו ובסגנונו של הנביא (כמבואר במ"א באריכות[29]), הרי „כשם שאין בכולת שום נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו"[30] (שהן שמותיו ית'), לכן ס"ל לר' יוסי, שלא יתכן ששמו של הקב"ה (דהיינו תואר של הקב"ה עצמו[31]) יתגלה ע"י נביא. ולכן מפרש „ה' צבאות" – „אלקי הצבאות", שאינו תואר הקב"ה אלא חול ממש.

[ודעת ת"ק – וכ"ה ההלכה[32] – ש־צבאות הוא משמות שאינם נמחקין, היא, דכיון שדברי הנביא הם דבר ה' המתלבש בו, לכן גם שם זה יש בו קדושה[33] כזו שאינו נמחק].

והכתוב ד„ופקדו שרי צבאות גו'" שהובא במס' סופרים הוא להורות המציאות והדין, דמה ש„היו נוהגין בו חול" היינו חול ממש (ולא כשמות הנמחקין), ולכן מביא כתוב שבו הלשון צבאות הוא חול ממש (ולשון „שנאמר" פירושו – „כאותו שנאמר", „שהיו נוהגין בו חול [כאותו] שנאמר ופקדו שרי צבאות גו'", חול ממש).

[ועפ"ז, שיסודו של ר' יוסי ש„צבאות חול" הוא מזה שלא נזכר בתורה, יומתק זה שבמס' סופרים לא הובא בדברי ר' יוסי שום פסוק לראי' ורק אומר „צבאות

---

23) תהלים לו, ז. לפי פירושו של תיב"ע ורש"י. ועוד.

24) משפטים שם, כז.

25) ראה שירי קרבן לירושלמי מגילה שם, שהקשה עד"ז. וראה נחל אשכול לספר האשכול שם ע' 55 אות ט'.

26) ברכות לא, ב.

27) ש"ב כג, ב.

28) ל' הרמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ז.

29) ראה תניא שער היחוד והאמונה ספ"ב. לקו"ש חכ"ג ע' 85 ואילך. סה"מ באתי לגני ח"א ע' סח־סט.

30) שער היחוד והאמונה פ"ד (עט, א). שם פ"ה.

31) להעיר מרמב"ם (הל' תפלה פ"ט ה"ז, ע"פ ברכות לג, ב) בנוגע לכינויים „וכן לא ירבה בכינויים של שם כו' שאין כח באדם להגיע בסוף שבחיו אלא אומר מה שאמר משה רבינו עליו השלום". וראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה סקי"ג ס"ח.

32) שבועות שם, ב (וראה לעיל הערה 9). רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ו ה"ב.

33) ביאור בכ"ז ע"ד החסידות – ראה תו"א ותו"ח (קמ, ב ואילך) פרשתנו עה"פ בעצם היום הזה.

חול״ (והפסוק הובא רק בדברי ר״ש בן אלעזר בהמשך להענין „שהיו נוהגין בו חול״)].

ה. ובשיטת הבבלי שר׳ יוסי אמר „כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל״ (שהוא שם שהקב״ה נקרא כן אלא שמותר למוחקו) — יש לומר[34]:

הבבלי ס״ל, דלר׳ יוסי, אף שאפשר שיתגלה שם של הקב״ה ע״י נביא (כיון שדברי הנביא הם דבר ה׳), מ״מ, כיון שהנבואה הוא כפי שדבר ה׳ מתלבש בהשגתו כו׳ של הנביא (כנ״ל), לכן אין בשם זה קדושה כקדושת השמות ש־נתפרשו בתורה. כלומר: כמו שהנבואה היא, דבר ה׳ כפי שמתלבש בבן אדם (נברא), עד״ז הוא גדרו של שם הקב״ה המתגלה ע״י נביא, שאין זה תואר של הקב״ה מצד עצמו, אלא תואר של הקב״ה כפי שיש לו שייכות כביכול עם גדרי הנבראים (ולכן נמחק)[35].

וזהו גם תוכן הפי׳ ד„לא נקרא (ה־קב״ה) צבאות אלא על שם ישראל״.

ויש לומר, שבזה נרמז ג״כ, שזהו כפי שהקב״ה מתלבש בהשגת הנביא (יש־ראל).

ו. ויש להוסיף ביאור בזה ע״ד הדרוש, ע״פ מ״ש במדרש[36] בפירוש שם „צבאות״ — „אמר לי׳ הקב״ה למשה . . לפי מעשי אני נקרא כו׳ כשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות״:

אף שלפי מדרש זה, כל שמותיו של הקב״ה הם „לפי מעשי״, שזהו בשייכות הקב״ה להבריאה ולמעשיו (כמו: כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים; כשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה׳), הרי אין במעשים אלו מציאות הדומה במציאותו להבורא: משא״כ בשם צבאות שהוא

---

34) גם יש לומר לדעת הבבלי, שגם ר׳ יוסי ס״ל כת״ק ששם של הקב״ה יכול להתגלות ע״י נב״א, ומה שצבאות „כולו נמחק״ היינו מפני תוכן השם, שהקב״ה נקרא בשם צבאות רק „על שם ישראל״ ואינו שמו של הקב״ה מצד עצמו (כנ״ל).

35) ובדעת הת״ק דס״ל דאעפ״כ הוי משמות שאינם נמחקין — אולי י״ל ב׳ אופנים: דאף שכל השמות שנק׳ בהם הבורא דינם שאינם נמחקים, מ״מ אין קדושתם שווה זל״ז, שכיון שצבאות לא נאמר בתורה אלא ע״י הנביאים אין קדושתו חמורה כקדושת שאר השמות״, או — שאין חילוק ביניהם. [ובלשון הברייתא שם (שבועות שם, סע״א) „אלו הן שמות שאין נמחקין כגון א־ל אלקיך אלקים אלקיכם אהי׳ אשר אהי׳ אלף דל״ת ויו״ד ה״י שד״י צבאות הרי אלו אין נמחקין״, אפשר לפרש בב׳ אופנים אלה].

ולהעיר מדברי הרמב״ם (הל׳ יסוה״ת רפ״ו), שמקדים „כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב״ה לוקה מן התורה שהרי הוא אומר כו׳״, ואח״כ בהלכה שלאח״ז „ושבעה שמות הם השם הנכתב כו׳ (ומונה כולם עד) וצב־אות״, ומזה שמקדים ומתאר כולם באותו התואר „המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב״ה״, משמע קצת שס״ל ש(בדין „אין נמ־חקים״) כל השמות שווים גם בעצם גדרם (קדושתם וטהרתם), וכן מוכח קצת מזה שמקדים מנינם „ושבעה שמות הם״ (אף שפשוט דקדושת „שם ה־מפורש״, יו״ד ה״א וא״ו ה״א, היא יותר משאר הש־מות).

ולהעיר ג״כ שהרמב״ם קורא לכולם (הל׳ ע״ז פ״ב סה״ט. הל׳ ממרים פ״ה ה״ב) „שמות המיוחדים״ (אבל ראה כס״מ הל׳ ע״ז שם. צפע״נ מהדו״ת שם נט, ד ואילך. ועוד). ולהעיר מצפע״נ להל׳ שבועות פי״ב ה״ג. ואכ״מ.

36) שמו״ר פ״ג, ו.

---

*) ראה ר״ן (ועד״ז הוא בראב״ש. וראה רשב״א) שבועות שם בטעם שהוצרך שמואל לומר אין הלכה כר״י, „אע״פ דיחיד הוא לגבי רבים משום דרבי יוסי נימוקו עמו״. וע״פ הנ״ל בפנים י״ל שההוספה „אין הלכה כר״י״ הכוונה רק בנוגע להלכה שאינו נמחק, אבל בנוגע לגדר השם, גם לת״ק אינו שווה לקדושת שאר השמות. ועצ״ע.

„כשאני עושה מלחמה ברשעים", הרי תוכן מלחמה הוא עם דבר המנגד. ולכן ס"ל לר"י שאין לומר דשם צבאות הוא שם קדוש שאינו נמחק, שזהו שם המורה על מעשה הקב"ה כפי שהוא ית' נותן כח לדבר המנגד לו כביכול, ובמעשה זה לא ניכרת קדושתו של הקב"ה, שהוא קדוש ומובדל מן העולם[37].

ולדעת הת"ק צריך לומר, שזה שנק' צבאות „כשאני עושה מלחמה ברשעים", אינו בסתירה לזה שהוא שם קדוש, כי הכוונה וההדגשה היא לא להדבר ה־מנגד, אלא לביטולו, ומדת הנצחון היא אדרבה דבר הנעלה ביותר בו ית', כידוע, דבמי שהוא גדול יותר, מדת הנצחון הוא ביותר, ולכן עיקר מדת הנצחון הוא דוקא בהקב"ה, והיא למעלה משאר מדו־תיו[38].

ז. ע"פ הנ"ל יש לבאר הטעם שבנ"י נקראים בשם „צבאות ה'" בעת יציאת מצרים:

ע"פ הנ"ל מובן, שגדרו של שם צב־אות הוא כפי שהקב"ה מתלבש בגדרי בני אדם ונבראים, שלכן שם זה נתגלה ע"י נביאים דוקא, שדבר ה' מתלבש בהשגתם וכו'.

וזה הי' (גם) החידוש שנעשה בישראל ביצי"מ, אף שגם לפני יצי"מ למדו „בני יעקב" תורה, ו„נעשית בעולם אומה ש־היא יודעת את ה'"[39], הרי ע"י כור הבר־זל דמצרים[40] נעשה שינוי עיקרי בבנ"י, שנתבררו ונזדככו עד שנעשו הם עצמם מכון לשבתו ית'.

ולכן מצינו שארז"ל[41] ראתה שפחה על הים מה שלא ראה גדול הנביאים, דכיון שגדר הנבואה הוא, שדבר ה' מתלבש בהשגת ושכל הנביא, עכצ"ל שגם ביצי"מ בעת קרי"ס היתה נבואת כל ישראל ג"כ באופן כזה, אלא שאז הי' זה לפי שעה[42], ובפרטיות ובגלוי נעשה זה אח"כ במ"ת דכל העם רואים את הקולות גו'[43], ואח"כ ע"י בנין המשכן, כמ"ש[44] ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כאו"א מישראל[45], שהקב"ה שורה על כל ובכל או"א.

והגמר והשלימות בזה אז הי' בסוף ארבעים שנה, כמו שאמר להם משה[46] „אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעי־ניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו המסות הגדולות אשר ראו עיניך האותות והמופתים הגדולים ההם", ו(רק) אז „נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", והיינו שבמשך ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, נק־לטו אצלם ובהם כל עניני התגלות של הקב"ה שביצי"מ, שבקי"ס וכו', עד להת־

---

37) ראה אוה"ת פרשתנו (ע' שכח ואילך. וראה גם סה"מ פר"ת ע' רמז ואילך). דב„יצי"מ וקי"ס שהיו הנסים בגילוי יוצאים מהטבע לגמרי בלתי שום לבוש וכו' זהו המלחמה ע"י שם הוי' עצמו", ע"כ לא נזכר בתורה שם צבאות כ"א „צבאות הוי'" שהם בטלים לגמרי לשם הוי', משא"כ כשהמלחמה ב־לבוש הטבע כו'. ע"ש.

38) ראה המשך באתי לגני השי"ת פי"א. פי"ח ואילך. ד"ה באתי לגני תשכ"ח ותשמ"ח (נדפסו בסה"מ מלוקט ח"ב).

39) רמב"ם הל' ע"ז ספ"א.

40) ואתחנן ד, כ. מ"א ח, נא. ועוד. וראה תו"א עד, א ואילך.

41) ראה מכילתא (ורש"י) בשלח טו, ב. וראה גם שמו"ר פכ"ג, טו. ועוד.

42) ראה תניא פל"ו (בנוגע למ"ת, ומובן דכ"ה (ובמכ"ש) בנוגע להגילוי דקי"ס).

43) יתרו כ, טו ובדרז"ל שם. וראה תניא שם.

44) תרומה כה, ח.

45) של"ה חלק תושב"כ פ' תרומה (שכה, ב. שכו, ב). ועוד.

46) תבוא כט, א־ג.

אחדות פנימית במציאותם, שזהו „לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע".

וכן תהי' לנו, בגמר נצחון המלחמה שע"י בנ"י בסוף זמן הגלות, שלפי כל הסימנים שבש"ס הוא דורנו זה, ובמיוחד בהיותנו ארבעים שנה* מהסתלקות הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שליום ההילולא שלו נתן ללמוד מאמרו הידוע ד"ה באתי לגני ובו מבאר (בארוכה לפ"ע) זה שבני ישראל נקראים בשם צבאות ה', ועבודת בנ"י בזה,

ובכחו של משה רבינו שבדורנו — כ"ק מו"ח אדמו"ר הרי במשך ארבעים שנה בודאי הצליח כאו"א למלא שלי־חותו ותפקידו בתור „צבאות ה'", וכבר באו הענינים ד„נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע", וקאי איניש אדעתי' דרבי'[47],

בתכלית הגילוי — והשלימות תהי' בביאת משיח צדקנו[48] בקרוב ממש ב־עגלא דידן, שלא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך[49], ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר[50].

(ממאמר (ושיחות) יו"ד שבט תש"כ, תשכ"א, תש"מ)

---

*) בשנת תש"נ (שנת הו"ל של השיחה). המו"ל.

47) ע"ז ה, ריש ע"ב. פרש"י תבוא שם, ו.

48) ראה סה"מ פר"ת שם (ס"ע רמח), ד„אמיתת הגילוי הזה (דשם צבאות) יהי' לעתיד ובמ"ש להנחיל כו' ואוצרותיהם אמלא כו'".

49) ישעי' ל, כ. תניא פל"ו.

50) ישעי' מ, ה. תניא שם (ספל"ז).